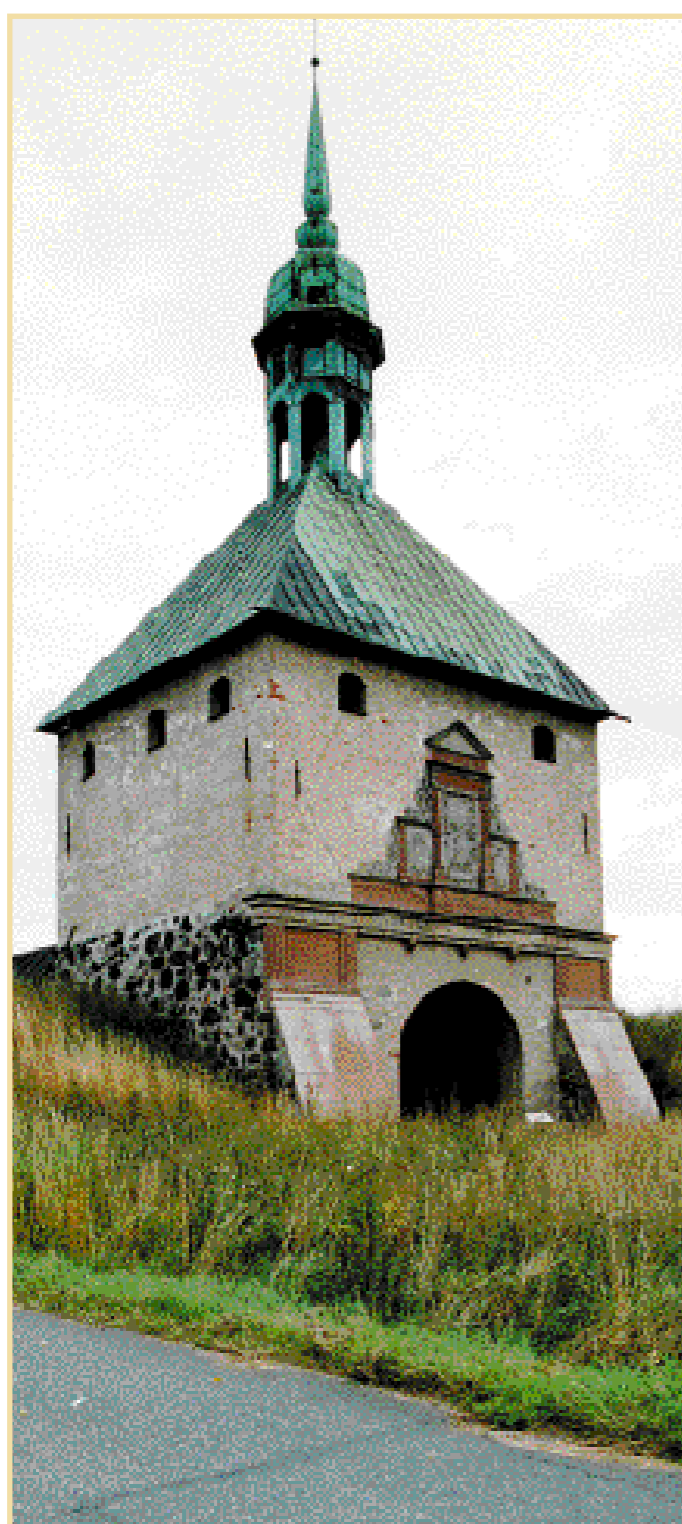

Dekorationen ovan portalen visar en reliefbild av hertig Johan. Här flankeras han av dåtidens båda östgötavapen, Västanstång och Östanstång.
Foto: INGVAR ANEHED

Ett porttorn med en egen historia

Porttornet till Johanneshov är Norrköpings enda kvarvarande minnesmärke över Vasatiden.

DET ÄR Norrköpings enda kvarvarande minnesmärke från Vasatiden. Sargat av både tidens tand och av utvecklingens gång.

Så var fallet 1913 då Statens järnvägar fick tillstånd att bygga lokstallar, spårgårdar och verkstäder inom den gamla slottsområdet.

Det medförde bland annat att slottsvallen förlorade sin ursprungliga form av en stjärna.

Och redan på 1700-talet utgick en kunglig resolution som gav stadens invånare tillstånd att ta byggnadsmaterial från det förfallna slottet.

Johanneshov finns avbildat i det klassiska bildverket Suecia Antiqua et Hodierna från 1600-talets slut och visar slottet i dess glansperiod efter byggherren hertig Johans död.

Denne hertig Johan (1589-1618) var son till Johan III i dennes äktenskap med Gunilla Bielke och var således arvtogare till Sveriges krona.

Men vid riksdagen i Linköping år 1600 hade den drygt tioårige hertigen avsat sig sina anspråk på kronan. I stället fick han titeln, hertig av Östergötland.

Som barn växte hertig Johan upp på slottet Bråborg vid Bråviken, men när föräldrarna var borta tog farbrodern, hertig Karl, hand om hans uppfostran vid hovet i Nyköping.

VÄL INSTALLERAD som furste över Östergötland hade Johan en stor och omfattande hovapparat, vilken ambuladerade mellan slotten i Vadstena, Linköping, Stegeborg och Bråborg.

Som residensstad föll valet på Norrköping, då en liten stad som sakta, men säkert, hade börjat växa om grannen Söderköping.

Här vidareutvecklade her-

tig Johan de planer på en ny stadsplan som hans far, Johan III, hade föreslagit. Samtidigt initierade han ett vapenfaktori på Kvarnholmen, vilket kom att bli embryot till Holmens Bruk.

Som kronan på verket skulle det byggas ett nytt slott på de sankta strandängarna vid Saltängen, vilket skulle fungera som ett läs för staden.

Det nya slottet skulle omges av en ny stadsdel, vilken gick under benämningen Nya staden.

För att underlätta kommunikationerna över Strömmen lät hertig Johan uppföra Saltängsbron.

Det behövdes dock någon form av morot och de som valde att flytta till det nya stadsområdet erbjöds rejäla skattelättnader under många år.

MEN DET VAR FÖRST under senare delen av 1600-talet som inflyttningen till Nya staden tog fart.

Slottet uppfördes i holländsk renässans och ritades av arkitekten Hans Fleming, vilken tidigare hade ritat slottet Norrköpingshus för Johan III.

Bygget påbörjades 1613 och det kom att ta många år och kosta stora summor. Men byggherren själv fick aldrig uppleva sin skapelse. Han avled redan 1618, endast 29 år gammal.

Under 1600-talet fungerade Johanneshov som ett fäste för staden. Men Vasaslottet, som egentligen aldrig blev färdigbyggt, började snart att både sjunka och förfalla.

Den siste kommandanten var en Henrik Primeros som dog år 1699.

NÄR RYSSARNA INVADERADE staden år 1719 avlossades inte ett enda skott eller några kanoner från Johanneshov.

Norrköping brändes och året därpå gav kung Fredrik I

invånarna tillstånd till att använda byggmaterial från slottet till återuppbyggnaden.

Slottet jämnades med marken. Kvar blev endast porttornet.

Tornet har i sin tur restaurerats vid ett par tillfällen och fick på 1930-talet ett nytt tak och ny spira.

Dekorationen ovan portalen visar en reliefbild av byggherren själv. Här flankeras han av dåtidens båda östgötavapen, Västanstång och Östanstång.

Överst står på latin "Gud vår beskyddare". En devis, som aldrig passade in på Johanneshov, det sista minnesmärket från Vasatiden.

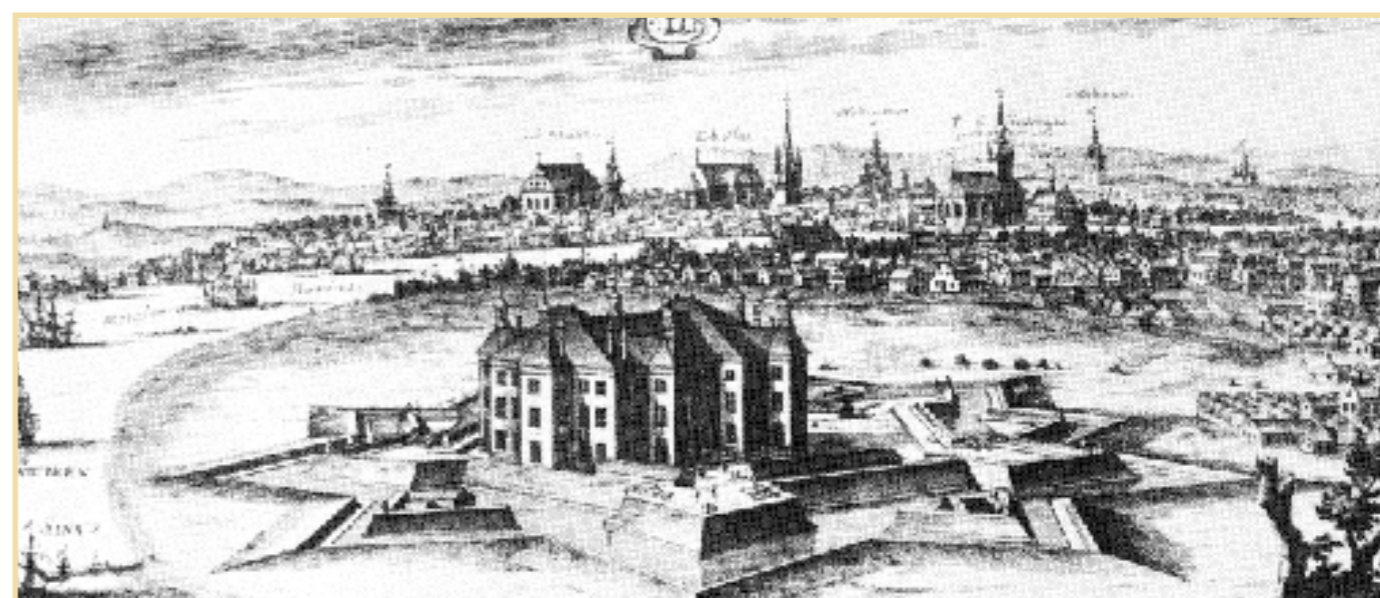
LASSE SÖDERGREN
lasse.sodergren@nt.se
011-200 151

En titt in vid baksidan av porttornet. Under årens lopp har det forna slottsområdet utsatts för mänsklig påverkan. Därför sitter där nu ett stort galler.

Johanneshovs slottsruin på ett kolorerat vykort i början av 1900-talet. Själva slottet var sedan länge jämnt med marken och området användes då som åkermark. Senare skulle delar av den gamla slottsvallen försvinna när SJ byggde nya lokstallar.

Ur bildverket Suecia Antiqua et Hodierna. Kopparsticket visar Johanneshov som det tedde sig efter hertig Johans död. Slottet hade tre våningar och sex torn och allt täcktes av kopparkak. I bakgrunden ses det dåtida Norrköping. Verkligheten är medvetet förhålligad, då syftet med bildverket var att lyfta fram stormakten Sverige.

